

Аналіз педагогічних засад проведення профорієнтаційних заходів для дітей старших класів

Гелеш Анна Валентинівна¹, Чумак Катерина Сергіївна²

Опубліковано	Секція	УДК
01.04.2024	Освіта/Педагогіка	37.047

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10977596>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. У статті обґрунтовується необхідність комплексного підходу до проведення профорієнтаційних заходів для учнів старших класів. Автори наголошують на важливості професійного самовизначення старшокласників як запоруки їхньої успішної самореалізації у майбутньому. Розглядаються різноманітні аспекти ефективної організації профорієнтаційної роботи в школі, зокрема інформаційно-просвітницький, діагностичний, практичний та технологічний.

Ключовим підходом, який висвітлюється у дослідженні, є системність та комплексність заходів професійної орієнтації. Автори акцентують увагу на важливості поєднання традиційних форм роботи (лекції, тестування, консультації, екскурсії тощо) з інноваційними технологіями, як от мультимедійні презентації, віртуальні тури, онлайн-платформи, експертні системи. Наголошується на необхідності індивідуалізації та врахування особистісних характеристик кожного учня в процесі профорієнтації.

Результатом дослідження є вироблення ефективних шляхів розв'язання низки проблем, що постають у процесі професійної орієнтації старшокласників. Зокрема, запропоновані підходи дозволяють забезпечити всебічне інформування учнів про світ професій, можливості працевлаштування та перспективи розвитку галузей. Комплексна діагностика сприяє виявленню індивідуальних схильностей, здібностей, інтересів старшокласників для надання персоналізованих рекомендацій. Практичний компонент допомагає сформуванню в учнів реалістичних уявлень про майбутню професію. Загалом, дослідження пропонує шляхи створення інформаційно-освітнього профорієнтаційного середовища, що максимально сприятиме самопізнанню старшокласників та ефективному професійному самовизначенню.

Ключові слова: профорієнтація, педагогічні засади, сучасні підходи, традиційні підходи, експертні системи.

Analysis of the career guidance activities` pedagogical principles for high school students

Annotation. The article substantiates the need for a comprehensive approach to conducting career guidance activities for high school students. The authors emphasize the

¹ кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та інноваційної освіти, Національний університет «Львівська політехніка», ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0143-0518>

² здобувач вищої освіти четвертого курсу навчання бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 015 Професійна освіта (Цифрові технології), Національний університет «Львівська політехніка», ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-4179-6603>

importance of professional high school students' self-determination as a guarantee of their successful self-realization in the future. Various aspects of career guidance work effective organization at school are considered, including informational and educational, diagnostic, practical, and technological aspects.

The key approach highlighted in the study is the systematic and comprehensive nature of vocational guidance activities. The authors emphasize the importance of combining traditional forms of work (lectures, testing, consultations, excursions, etc.) with innovative technologies, such as multimedia presentations, virtual tours, online platforms, and expert systems. The need for individualization and consideration of each student personal characteristics in the career guidance process is stressed.

The result of the research is the development of effective ways to solve a number of problems that arise in the high school students' professional orientation process. In particular, the proposed approaches allow for comprehensive informing of students about the world of professions, employment opportunities, and prospects for the development of industries. Comprehensive diagnostics contribute to the identification of individual inclinations, abilities, and interests of high school students for providing personalized recommendations. The practical component helps students form realistic ideas about their future profession. Overall, the research proposes ways to create an informational and educational career guidance environment that will maximize self-discovery of high school students and effective professional self-determination.

Keywords: career guidance, pedagogical principles, modern approaches, traditional approaches, expert systems.

Вступ

Постановка проблеми. Профорієнтація дітей старших класів є вкрай важливим аспектом їхнього навчання та підготовки до самостійного життя. Адекватний вибір майбутньої професії та шляху розвитку є критичним для забезпечення гармонійного особистісного зростання, реалізації власного потенціалу та досягнення життєвого успіху. Водночас, проблема ефективної організації профорієнтаційних заходів залишається актуальною через низку педагогічних викликів.

Насамперед, важливо зазначити, що старший шкільний вік є періодом активного формування світогляду, цінностей та інтересів особистості. Тому профорієнтаційні заходи мають бути ретельно продумані та розроблені з урахуванням психологічних та вікових особливостей учнів. Необхідно створити атмосферу відкритого діалогу, де молодь матиме можливість висловлювати свої думки, сумніви та прагнення без страху бути несправедливо розкритикованими чи обмеженими у своїх пошуках.

Існує нагальна потреба в розробці комплексного, систематичного підходу до проведення профорієнтаційних заходів. Важливо забезпечити безперервність та наступність, щоб учні мали змогу поступово розвивати свої знання та навички, необхідні для прийняття зваженого рішення щодо майбутньої кар'єри. Такий підхід дозволить уникнути фрагментарності та безсистемності, які часто спостерігаються в сучасній практиці профорієнтації.

Використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та інтерактивних засобів навчання відіграє важливу роль у підвищенні ефективності профорієнтаційних заходів. Інтеграція цифрових інструментів дозволяє зробити процес профорієнтації більш захопливим, інтерактивним та наближеним до реалій сучасного світу.

Застосування мультимедійних презентацій, віртуальних турів, відеоматеріалів та онлайн-симуляторів може значно покращити сприйняття інформації про різноманітні професії та сфери діяльності. Наочна демонстрація робочих процесів, умов праці та

специфіки виконання різних завдань допоможе учням краще зрозуміти суть майбутньої роботи та зробити усвідомлений вибір.

Безсумнівною перевагою є те, що використання цифрових профорієнтаційних платформ та онлайн-тестувань дозволяє учням пройти всебічну діагностику своїх інтересів, здібностей та схильностей. Дана інформація може стати цінним орієнтиром при виборі майбутнього професійного шляху, адже вона базується на об'єктивних даних та рекомендаціях експертів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Обґрунтування педагогічної літератури засвідчує, що в останнє десятиріччя було здійснено чимало досліджень практичної направленості щодо проведення сучасних профорієнтаційних заходів для дітей старших класів. Дослідженням проблеми займалися вітчизняні вчені В. Дмитрук, Є. Климова, І. Бех, О. Мельник, В. Сидоренко, В. Андрущенко. Науковці пропонують комплексний підхід до профорієнтації учнів старших класів, який поєднує психологічну діагностику здібностей, інтересів та схильностей, інформаційне забезпечення про світ професій, практичну апробацію в рамках профільних гуртків та екскурсій. Також вони аналізують переваги віртуальних турів, 3D-моделювання, онлайн-тестувань та інших ІТ-інструментів для ознайомлення учнів з різними професіями. Водночас, автори наголошують на збалансованому поєднанні цифрових і традиційних форм профорієнтаційної діяльності.

Метою статті є обґрунтування деяких педагогічних засад проведення профорієнтаційних заходів для дітей старших класів.

Результати

Вибір професії є надзвичайно важливим етапом у житті кожної людини, що визначає її подальшу життєву траєкторію та рівень самореалізації. Для старшокласників цей вибір набуває особливої ваги, адже вони перебувають на порозі дорослого життя, формують свої цінності, інтереси та плани на майбутнє. Тому профорієнтаційна робота в школі має базуватися на низці педагогічних засад, спрямованих на ефективне професійне самовизначення учнів.

Передусім, важливо врахувати вікові та психологічні особливості старшокласників, які характеризуються активним розвитком самосвідомості, критичного мислення та прагненням до самостійності [1]. Профорієнтаційні заходи мають бути спрямовані на стимулювання процесів самопізнання, рефлексії власних здібностей, інтересів та схильностей, що є ключовими чинниками успішного професійного вибору [2, 3].

Сучасна профорієнтація має ґрунтуватися на системному, комплексному підході, який поєднує різноманітні форми та методи роботи [4]. Це передбачає інформаційно-просвітницькі заходи (лекції, презентації, зустрічі з представниками професій), діагностичні процедури (тестування, анкетування, консультації психологів), практичну апробацію (майстер-класи, профільні гуртки, екскурсії на підприємства) та активне залучення учнів до процесу самопізнання та вивчення світу професій.

Важливою педагогічною засадою є індивідуалізація профорієнтаційного процесу, адже кожен учень має унікальний набір здібностей, інтересів, ціннісних орієнтацій та життєвих обставин. Тому необхідно застосовувати диференційований підхід, використовуючи різноманітні діагностичні методики для виявлення індивідуальних особливостей школярів та надання персоналізованих рекомендацій щодо вибору професії.

Експертні системи, які представляють собою комп'ютерні програми, що імітують процес прийняття рішень експертами в конкретній предметній галузі, можуть відігравати вагомий роль у проведенні ефективних профорієнтаційних заходів для старшокласників [5]. Ці інтелектуальні системи здатні акумулювати та систематизувати

значні обсяги знань, досвіду та емпіричних даних, пов'язаних із процесом професійного самовизначення та вибору майбутньої кар'єри.

Використання експертних систем дозволяє створити комплексну базу даних, яка міститиме детальну інформацію про різноманітні професії, їхні вимоги, специфіку, перспективи розвитку та працевлаштування. Ця інформація може бути структурована та представлена в інтерактивному форматі, що забезпечить зручний доступ та ефективне опрацювання даних учнями. Крім того, експертні системи можуть містити відомості про навчальні заклади, умови вступу та підготовки за конкретними спеціальностями, що дозволить старшокласникам скласти цілісне уявлення про шляхи здобуття обраної професії.

Однією з ключових переваг експертних систем є можливість проведення комплексної діагностики професійних інтересів, схильностей, здібностей та особистісних якостей учнів за допомогою спеціалізованих психологічних методик. На основі отриманих результатів система зможе надавати персоналізовані рекомендації щодо вибору оптимальної професії, враховуючи індивідуальні особливості кожного старшокласника. Це забезпечить високий рівень об'єктивності та точності профорієнтаційного процесу.

Експертні системи можуть містити аналітичні модулі, які здатні відстежувати тенденції на ринку праці, прогнозувати попит на певні професії та спеціальності в майбутньому. Ця інформація є вкрай важливою для старшокласників, оскільки дозволяє зробити вибір, орієнтуючись не лише на поточну ситуацію, а й з урахуванням перспектив розвитку галузей та потреб суспільства.

Висновки

Профорієнтаційна робота зі старшокласниками має ґрунтуватися на системному, комплексному підході, який передбачає поєднання різноманітних форм і методів діяльності. Лише завдяки такій багатогранності можна забезпечити ефективне професійне самовизначення учнів.

Сучасні профорієнтаційні заходи повинні неодмінно містити інформаційно-просвітницьку складову, а саме: лекції, презентації, зустрічі з представниками професій тощо. Даний підхід дозволить старшокласникам отримати вичерпні відомості про світ професій, вимоги до фахівців, умови та специфіку праці.

Невід'ємною частиною комплексної профорієнтації є діагностична робота – тестування, анкетування, консультації психологів. Такі заходи сприяють виявленню індивідуальних особливостей учнів: їхніх схильностей, здібностей, інтересів, що є ключовими для вибору майбутньої професії.

Важливу роль відіграє практична складова – організація майстер-класів, профільних гуртків, екскурсій на підприємства. Це дає змогу старшокласникам безпосередньо ознайомитися з професійною діяльністю, випробувати себе в певних видах робіт, сформувати реалістичні уявлення.

Нині неможливо забезпечити комплексність профорієнтаційних заходів без активного використання інформаційно-комунікаційних технологій. Залучення мультимедійних презентацій, віртуальних турів, онлайн-тестувань, профорієнтаційних платформ дозволяє зробити процес більш інтерактивним, наочним і захопливим для учнів. Експертні системи відкривають додаткові можливості для діагностики й персоналізованих рекомендацій.

Утім, не слід забувати про важливість особистісного контакту, живого спілкування та взаємодії у профорієнтаційній роботі. Цифрові технології мають гармонійно поєднуватися з традиційними формами роботи зі старшокласниками.

Таким чином, комплексний підхід до проведення профорієнтаційних заходів передбачає створення інформаційно-освітнього середовища, яке б максимально сприяло самопізнанню старшокласників, розвитку їх критичного мислення, здатності робити свідомий вибір майбутньої професії. Лише всебічна, багатогранна профорієнтація дозволить забезпечити повноцінне професійне самовизначення учнів та їхню успішну самореалізацію у подальшому житті.

Список використаних джерел

1. Мядзель К.М., Размолодчикова І.В. Стан профорієнтаційної роботи в закладах освіти. Сучасна освіта в реаліях та перспективах: соціальнопедагогічний аспект: збірник наукових і науково-методичних праць / редкол. І.М. Шимко, Т. Г. Василюк. Вип. 5. Кривий Ріг: КДПУ, 2023. 167 с.
2. Нова Українська школа. Професійна орієнтація у Новій Українській школі. 2020. С. 34.
3. Положення про професійну орієнтацію молоді, яка навчається [Електронний ресурс]. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0198-95>.
4. Пильтяй О. М. Сучасні тенденції та проблеми у підготовці учнів до вибору професії в навчальному процесі. Молодий вчений. 2020. № 5 (81). С. 400–406. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2020/5/82.pdf>
5. Кучаковська Г. Моделі створення бази знань експертної системи з вибору спеціальності для абітурієнтів вищого навчального закладу. *Освітологічний дискурс*. 2014. Т. 5, № 1. С. 129–138. URL: [https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/4127/1/H_Kuchakovska_OD_1\(5\)_IS.pdf](https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/4127/1/H_Kuchakovska_OD_1(5)_IS.pdf)